
Pedagogické disciplíny

Konštituovanie a rozvoj sociálnej andragogiky v systéme slovenskej andragogickej vedy

Ctibor Határ

Anotácia: Predkladaná štúdia je partikulárnym výstupom z riešenia výskumnej úlohy VEGA MŠ – SAV č.1/2644/05 s názvom *Teoretické základy rozvíjania andragogickej pedeutológie a sociálnej andragogiky v podmienkach spoločenskej praxe výchovy a vzdelávania dospelých*. Štúdia vnáša čitateľa do problematiky edukatívnej starostlivosti o dospelú populáciu v podmienkach Slovenskej republiky, ktorej venuje osobitnú pozornosť veda o výchove dospelých – andragogika. Hlavný akcent je kladený na jeden zo subsystémov slovenskej andragogickej vedy, t. j. na sociálnu andragogiku. V štúdiu je tézovite načrtnutý historický vývoj, metodologické základy, koncepcia a systém, perspektívne smerovanie, ako aj vzťah sociálnej andragogiky k príbuznej vednej oblasti – sociálnej práci.

Kľúčové slová: edukológia, metodológia výchovovedy, pedagogika dospelých, andragogická veda, integrálna andragogika, sociálna andragogika, systém sociálnej andragogiky, vzťah sociálnej andragogiky a (teórie) sociálnej práce

Annotation: Present study is a particular outcome of researched task VEGA MŠ – SAV č. 1/2644/05. The main accent is put on the one of subsystems of Slovak andragogy, social andragogy. In the study is briefly described historical development, methodological base, concept and system of social andragogy as well as its relation to social work.

Key words: ducology, methodology of educology, andragogy, adult pedagogy, andragogical science, integral andragogy, social andragogy,

system of social andragogy, relation of social andragogy and social work

Úvod

Súčasným inter- a intranacionálnym spoločenským fenoménom je predlžovanie ľudského veku. Táto skutočnosť bezprostredne úzko súvisí s explicitne badateľným poklesom pôrodnosti a s indiferentným až odmietavým postojom mladých ľudí k manželstvu a rodičovstvu, predovšetkým z dôvodu nepriaznivej spoločensko-ekonomickej situácie v štáte (politika zamestnanosti, sociálneho zabezpečenia, bytová politika), konzumného životného štýlu, ako aj túžby po kariérom a profesijnom raste. Nielen komplex sociálnych, ale aj celá škála biologických a psychických faktorov (stres, sterilita, depresie, sociálna apatia) predurčuje túto, pre celú ľudskú spoločnosť neželateľnú, až jej existenciu ohrozujúcu skutočnosť.

Dospieť však k istým pozitívnym zmenám nielen v sociálnej sfére (legislatíve), ale aj v zmyslení mladých ľudí nemožno z roka na rok. Ide o dlhodobý proces pretvárania a dotvárania spoločenského života i formovania osobnosti človeka, ktorý žiaľ prináša so sebou aj mnohé sklamaná, protirečenia a neúspechy. Čo je však prakticky možné uskutočniť ihneď, je zahájenie a neustále zdokonaľovanie samotnej edukačnej práce s dospelým človekom v produktívnom i dôchodkovom veku, ktorý evidentne javí záujem o tento druh sociálnych služieb. Aj prostredníctvom edukačných služieb možno predlžovať, skvalitňovať či facilitovať produktívny vek dospelého človeka.

Preto považujeme za prioritné, v oblasti výchovovedy, komplexnejšie a longitudinálnejšie rozpracovávať problematiku vedy o výchove dospelých a jej jednotlivých (tzv. mladých)subsystémov. Pôjde o neľahkú prácu, ktorej prínos však bude celospoločensky prospešný.

1. Teoretické východiská a metodologické základy sociálnej andragogiky

Stav terminologickej flexibilitnosti a neustáleho hľadania správneho názvu pre vedu o výchove dospelých, ktorý bol charakteristický aj pre krajiny západnej Európy, trval u nás do konca 80. rokov 20. storočia. Do tohto obdobia bolo možné, v odbornej literatúre, sa stretnúť s viacerými pomenovaniami vedy o výchove dospelých (ľudovýchova, osveta, výchova a vzdelávanie dospelých, pedagogika dospelých, adultná pedagogika). V našich podmienkach však prevládal práve usústavněný pojem **pedagogika dospelých**, ktorej koncepcia bola vybudovaná na troch základných pilieroch, predstavujúcich jej tri subsystémy:

1. **školská výchova a vzdelávanie dospelých**, ktorá sa rozvíjala pod názvom *štúdium popri zamestnaní na SŠ a VŠ* a predstavovala súčasť

školskej sústavy; o jej rozvoj sa zaslúžili J. Perhács, M. Řehák, N. Novák a iní;

2. **podniková výchova a vzdelávanie dospelých**, ktorá sa realizovala a realizuje popri výrobe, pričom je spätá s organizáciou, resp. podnikom a súvisí s novými vývojovými trendmi v spoločnosti, technológii a pod.; o jej rozvoj sa zaslúžili E. Livečka, J. Kubálek, V. Kestler a ďalší;
3. **mimoškolská výchova a vzdelávanie dospelých**, v prípade ktorej išlo a ide o záujmové vzdelávanie dospelých v ich voľnom čase, ktoré je založené na báze dobrovoľnosti; o jej rozvoj sa zaslúžili P. Paška, Š. Pasiar, V. Fábry a iní.

Samotná československá pedagogika dospelých mala v konečnom dôsledku pre konštituovanie a rozvoj slovenskej andragogickej vedy nesporne veľký význam. Poskytla jej predovšetkým ustálené a spoločensky akceptovateľné metodologické zázemie a usústavenú systémovú teóriu.

Transformačné zmeny 90tych rokov 20. storočia sa priamo dotkli taktiež pedagogiky dospelých. Z nej sa postupne vyprofilovala nová koncepcia vedy o výchove dospelých, tzv. **integrálna andragogika**, ktorú si vyžiadala vtedajšia spoločenská prax. Jochmann (1992), uznávaný český andragóg a „otec“ integrálnej andragogiky, pojednáva o štyroch dôvodoch, prečo k podobnej koncepcijnej a terminologickej transformácii došlo:

1. bolo potrebné odideologizovať pedagogiku dospelých, ktorá bola poznačená vtedajším režimom;
2. výchovu detí a mládeže nebolo možné stotožňovať s výchovou dospelých, pretože táto bola interpretovaná skôr ako určitá sociálna funkcia;
3. bolo potrebné vytvoriť adekvátny názov pre vedu o výchove a vzdelávaní dospelých, ktorá by stála popri pedagogike ako rovnocenná veda, patriaca spolu s ňou do systému všeobecnej vedy o výchove;
4. do termínu andragogika bolo možné zahrnúť všetky tri základné oblasti – sociálno-výchovnú starostlivosť, kultúrno-osvetovú prácu a profesijné (ďalšie) vzdelávanie dospelých.

V súčasnosti už však nemožno andragogiku stotožňovať s pedagogikou dospelých, pretože do jej systému patrí nielen výchova a vzdelávanie dospelých, ale aj kultúrna, personálna a sociálna starostlivosť, gerontológia, poradenstvo, voľný čas, funkcionálne pôsobenie a iné (Jochmann, 1992, 1994). Na základe uvedeného sa teda domnievame, že andragogika v sebe integruje sociálno-výchovnú a terapeutickú prácu s dospelými, androdidaktické a autoandrodidaktické pracovné modely, ako aj kultúrno-výchovnú a osvetovú prácu s dospelými jednotlivcami.

Komplexnejšiu metodológiu andragogickej vedy, výskumu a pokusného vývoja i jej novšiu terminológiu a systém v našich podmienkach rozpra-

coval uznávaný slovenský výchovovec Š. Švec. Andragogiku (vedu o výchove dospelých) zaradil spolu s pedagogikou (vedou o výchove detí a dorastu) a geragogikou (vedou o výchove seniorov) medzi **aplikatívne antropologické vedy**, patriace do širšieho kmeňového odboru nazývaného **edukológia**, t.j. **výchovoveda**. Metodologickú paradigmatu andragogickej vedy prirovnal k metodologickému modelu vied o artefaktoch, t.j. **modelu tzv. poznávaco-prevráajúcej paradigmaty prevažne prakticko-aplikatívnych vied** (Švec et al., 1998; Švec, 2000).

Na základe predchádzajúcich skutočností sa domnievame, že súčasná slovenská andragogická veda je autonómnou komplementárnou vedou, ktorá je schopná konkurovať aj iným antropologickým, behaviorálnym a spoločenským vedám. Jej systém dotvárajú tri základné subsystémy, t.j. **profesijná andragogika, kultúrna andragogika a sociálna andragogika**, ktoré sa konštituujú a rozvíjajú spolu s ňou od roku 1990. Všetky tri uvádzané vedné oblasti (podsystemy) nachádzajú v andragogickej vede pevné teoreticko-metodologické základy a systémové východiská.

2. Vznik a vývoj sociálnej andragogiky, jej systém a spoločenské poslanie

Spoločensko-ekonomická situácia v štáte (nezamestnanosť, kriminalita, neustále sa zvyšujúce požiadavky na zamestnancov zo strany zamestnávateľov ...) a potreby dospelých v produktívnom i treťom veku (starostlivosť o chorých a starších ľudí v zariadeniach sociálnych služieb ...) viedli k tomu, že sa v posledných desaťročiach na Slovensku v rámci andragogickej vedy začali konštituovať a rozvíjať mnohé nové vedné disciplíny, ktoré sa týmito otázkami zaoberajú nielen na báze vedy, výskumu a teórie, ale aj praxe. Jednou z nich je aj **sociálna andragogika**, ktorá má charakter hraničnej vednej disciplíny. Ide o relatívne novokoncipovanú vednú oblasť výchovovedy, v zahraničí (napr. v SRN) sa vyvíjajúca na báze sociálnej práce, ktorá vzhľadom na to, že priamo podlieha a súvisí so spoločenským vývojom, nepretržite reflektuje aktuálnu spoločenskú situáciu v štáte a jej celkový dopad na kvalitu života dospelých. Sociálna andragogika teoreticky i prakticky rozpracováva také otázky, ako možno (seba)výchovou a (seba)vzdelávaním zvyšovať životnú úroveň a kvalitu života dospelých jednotlivcov, prípadne ako im možno uľahčiť proces adaptácie na nové sociokultúrne a ekonomické podmienky, ktoré súčasná postmoderná doba so sebou prináša. Za zakladateľa, ktorý položil v našich podmienkach jej teoreticko-metodologické základy, jej významného predstaviteľa a propagátora považujeme J. Perhácsa. Tento známy slovenský andragóg, ktorý už niekoľko desaťročí aktívne participuje na rozvoji, zdokonaľovaní a napredovaní vedy o výchove dospelých, sa vo svojej práci zmienil o tom, že v súčasnosti je u nás najviac protežovanou ob-

lastou práve výchovná práca s dospelými v rôznych sociálnych inštitúciách, ktorá vyúsťuje práve do sociálnej andragogiky (Perhács, 1996). Možno táto skutočnosť nepriamo súvisí aj s tým, že naša populácia pomerne rýchlo starne. Preto je nesmierne dôležité doceniť aj význam o opodstatnenie edukatívnej sociálnej práce s dospelým človekom v prirodzenom prostredí, resp. v niektorom zo zariadení sociálnych služieb.

Sociálna andragogika, ako „konštituuujúci sa vedný odbor v slovenskej andragogike, skúmajúci vzťah medzi sociálnym prostredím a výchovou dospelého človeka“ (Hotár, Paška, Perhács a kol., 2000, s. 408), využíva pri rozpracovávaní a zdokonaľovaní svojej vlastnej teórie, výskumu a praxe taktiež fundovaný poznatkový systém dvoch základných andragogických disciplín, ktoré majú v porovnaní s ňou u nás dlhšiu tradíciu. Ide predovšetkým o **teóriu výchovy dospelých** a **androdidaktiku**, t. j. **didaktiku dospelých**. Teória výchovy dospelých sprostredkováva sociálnej andragogike vedecky overené a podložené fakty o výchovnom procese dospelých a obsahom zameraní tohto socializačného procesu. Upozorňuje sociálnu andragogiku na skutočnosť, že medzi výchovou dospelého človeka a výchovou detí i dorastu sú signifikantné rozdiely. Výchova dospelých je ponímaná skôr ako neoddeliteľná súčasť spoločenského života, ktorá plní viac-menej určitú sociálnu a socializačnú funkciu. Teória výchovy dospelých transferuje do sociálnej andragogiky i základné požiadavky, ktoré sú na výchovu dospelých kladené. Keďže sociálna andragogika primárne analyzuje spätnoväzbový vzťah medzi výchovou dospelého a prostredím, či spoločnosťou, musí mať tieto intencie spoločnosti na zreteli. Prínos androdidaktiky pre ďalší rozvoj sociálnej andragogiky je, podobne ako pri teórii výchovy dospelých, nesporný. Didaktika dospelých uvádza okrem iného bádatela, teoretika i pragmatika aj do problematiky teórií učenia (sa) dospelých. Popri senzomotorickom a kognitívnom učení (sa) môžeme pojednávať aj o teórii sociálneho učenia (sa). Tento druh učenia (sa) zohráva z hľadiska sociálno-andragogického veľmi dôležitú úlohu pri formovaní osobnosti dospelých. V rámci androdidaktiky má svoje osobitné opodstatnenie a prínos pre sociálnu andragogiku aj **diferenciálna didaktika dospelých**. Teoreticko-metodologické základy tejto disciplíny andragogickej vedy u nás rozpracováva uznávaná andragogička G. Porubská. Ako autorka sama uvádza, diferenciálna didaktika poukazuje na špecifická edukácie (dospelého) človeka, ktoré je potrebné vo výchovno-vzdelávacom procese do maximálnej možnej miery rešpektovať (Porubská, 2004). Jednou z týchto osobitostí, ktorá môže naplnenie stanovených výchovno-vzdelávacích cieľov v edukačnom procese značne facilitovať, je možnosť využívať životné skúsenosti dospelých v tomto procese. Ich uplatnenie vidíme teda vo sfére vzdelávacej i výchovnej. Životné skúsenosti sa častokrát usilujeme zmobilizovať za účelom vytvorenia pozitívnej moti-

vácie k ďalšiemu učeniu (sa) a (seba) vzdelávaniu. Okrem iného môžeme vychádzať z problémov, ktoré dospelí ľudia už zažili, a ktoré ešte neboli doposiaľ vyriešené. Sociálna andragogika aj týmto spôsobom pomáha dospelým zvládať sociálne problémy a kolízne problémové situácie, do ktorých sa v období dospelosti môžu alebo sa už dostali.

Keďže v prípade sociálnej andragogiky ide o hraničnú vednú disciplínu medzi andragogikou a sociológiou, môžeme teda usudzovať, že nevyužíva len poznatky andragogickej vedy, ale aj vedy o spoločnosti – sociológie, a to najmä v oblasti tvorby formálnych sociálnych skupín, poradenstva, sociálnej a terapeutickkej práce, zlepšovania vzťahov medzi jednotlivcami, skupinami, komunitami a organizáciami, (re)integrácie marginálnych skupín do spoločenského života a pod.

Aj napriek tomu, že sociálna andragogika je pomerne nová vedná oblasť, už disponuje svojím vlastným vedným systémom, ktorý tvorí:

1. **funkcionálna, t.j. nezámerná celospoločenská výchova a vzdelávanie dospelých**, kam zaraďujeme vplyv médií, priateľov, rodiny, pracoviska ...;
2. **intencionálna, t.j. zámerná výchova a vzdelávanie dospelých**, kam naopak zaraďujeme akékoľvek inštitucionálne výchovné pôsobenie na dospelého človeka za účelom sociálneho učenia, formovania interpersonálnych vzťahov, sociálnej pomoci...(Hotár, Paška, Perhács a kol., 2000, s. 409).

V konečnom dôsledku, okrem predchádzajúceho členenia systému sociálnej andragogiky, môžeme uplatniť aj nasledovnú klasifikáciu:

- a) **formálna výchova a vzdelávanie dospelých** – ide o inštitucionálne výchovné pôsobenie na osobnosť dospelého (napr. v univerzitnom štúdiu, pri rekvalifikačnom štúdiu na ÚPSVaR, v kurzoch prípravy na rodičovstvo, v kurzoch (staro)rodičovskej výchovy ...);
- b) **neformálna výchova a vzdelávanie dospelých** – vychádza zo záujmov a potrieb dospelých (záujmová výchova a vzdelávanie dospelých vo voľnom čase);
- c) **informálna výchova a vzdelávanie dospelých** – dospelý človek sa učí a formuje svoju osobnosť na základe životných skúseností, ktoré nadobudol a nadobúda vykonávaním určitých sociálnych rolí.

Sociálna andragogika sa na báze teoretickej, výskumnej i praktickej zaoberá nasledovnými problémovými okruhmi:

- analýzou spätnoväzbového vzťahu medzi sociálnym i fyzikálnym prostredím a výchovou, medzi dospelým jednotlivcom a spoločnosťou, resp. výchovnou inštitúciou;

- modelovaním a vytváraním optimálnych podmienok pre správnu edukáciu dospelých v rôznych sociálnych inštitúciách;
- skúmaním a riešením aktuálnych otázok procesu personalizácie, socializácie, enkulturácie a (seba)výchovy dospelých;
- vytváraním optimálnych podmienok pre ničím nerušenú saturáciu základných fyzió-psycho-sociálnych potrieb a pre zmierňovanie, resp. elimináciu sociálnych rozporov medzi dospelým jednotlivcom a spoločnosťou;
- zefektívňovaním penitenciárnej a postpenitenciárnej výchovnej a resocializačnej starostlivosti o dospelých;
- hľadaním spôsobov, ako možno zvládať zložité krízové situácie a pomerne rýchlo sa adaptovať na nové sociokultúrne a ekonomické podmienky;
- poskytovaním erudovaného (sociálno)andragogického a gerontologického poradenstva;
- hľadaním optimálnych spôsobov, ako možno vhodne plniť rozličné sociálne roly, skvalitňovať inter- a intrapersonálne vzťahy a riešiť rôzne (medzigeneračné) konflikty;
- vykonávaním depistáže sociokultúrne a emocionálne ohrozených a narušených dospelých jednotlivcov a zabezpečovaním adekvátnej výchovnej pomoci, podpory a starostlivosti;
- organizovaním a metodickým usmerňovaním rôznych preventívnych i profylaktických edukatívnych aktivít pre nonklinické a klinické skupiny dospelých populácie.

Systém sociálnej andragogiky je obohatený aj o poznatky z problematiky edukácie seniorov, pretože **geragogika** nefiguruje v našich podmienkach ako samostatná veda. Ide skôr o vednú oblasť (sociálnej andragogiky), ktorá sa zaoberá výchovou a vzdelávaním starších ľudí prostredníctvom cieľovo a vekovo špecifických ponúk edukácie dospelých. Geragogika je určená starším ľuďom, ale aj deťom, mládeži a dospelým v produktívnom veku, pretože podrobne analyzuje prirodzené procesy starnutia, potreby, záujmy a práva starších spoluobčanov, poukazuje na medzigeneračné vzťahy a spôsoby, ako ich možno optimalizovať a vylepšovať, na funkcie edukácie seniorov atď. Na základe toho potom možno pojednávať:

1. o **preseniorskej** (príprava na starobu) **edukácii**;
2. o **vlastnej seniorskej** (edukácia v senu) **edukácii**;
3. o **proseniorskej** (formovanie pozitívneho vzťahu k starším ľuďom a k starobe) **edukácii** (Čornaničová, 1998).

Celkovo však možno konštatovať, že prínos sociálnej andragogiky spočíva práve v tom, že poskytuje celej spoločnosti fundovaný (metodický i teoreticko-metodologický) materiál, vďaka ktorému je možné zložitý proces

riešenia závažných otázok (seba, pre)výchovy, (seba)vzdelávania a adaptácie dospelého človeka značne ulahčovať. Sociálny andragóg môže tieto informácie využívať pri edukatívnej sociálnej práci s klientmi na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, v zariadeniach sociálnych služieb, v zariadeniach pre penitenciárnu a postpenitenciárnu výchovu, v humanitných a charitatívnych organizáciách a v iných projednotlivca a prospoločnosť orientovaných zariadeniach.

Vzhľadom na to, že sociálna andragogika sa zameriava viac-menej na výchovu dospelých v rôznych sociálnych inštitúciách, akceptujeme aj názor Š. Šveca (1998, 2000), ktorý v súvislosti s ňou, z hľadiska profesijnó-špecializačného, pojednáva o **andragogickom vychovávateľstve**, resp. o **edukatívne zameranej sociálnej práci**, ktorej predmetom je výchovno-vzdelávacie a (re) socializačné pôsobenie na dospelých. Táto charakteristika sociálnej andragogiky zohľadňuje viac-menej aspekt profesijnó-činnostný (pragmatický). Podľa A. Tokárovej (2003, s. 67) je sociálna andragogika „**zameraná na teóriu a metodiku výchovy a vzdelávania dospelého človeka v rôznych oblastiach sociálnej práce**. Predmetom sociálnej andragogiky je skúmať a riadiť výchovu a vzdelávanie dospelých ako prostriedok riešenia sociálnych problémov klientov a zvyšovania kvalifikácie sociálnych pracovníkov.“ Uvádzaný model sociálnej andragogiky zahŕňa nielen praktický výkon sociálno-andragogických aktivít (profesijnó-činnostný aspekt), ale aj vedeckú teóriu, ktorá vzniká na základe kvalitatívneho alebo kvantitatívneho skúmania, objektívneho poznávania a praktického pretvárania sociálno-edukačnej reality v praxi i v teórii (teoreticko-metodologický aspekt).

Predchádzajúce skutočnosti jednoznačne dokazujú, že sociálna andragogika je, aj napriek svojej krátkej existencii, z hľadiska systémového, koncepčného a metodologického dobre rozpracovaná, preto jej právom prináleží titul fundovanej vednej andragogickej disciplíny. Komplexnejšie by sme ju mohli teda charakterizovať ako **špecifickú autonómnu** (má svoje pevné miesto, pojmový aparát, terminológiu, teóriu, metodologickú i výskumnú orientáciu a základňu v andragogike) **vednú oblasť andragogickej vedy, ktorá integruje v sebe vedu o výchove dospelých** (andragogiku), **vedu o výchove seniorov** (geragogiku) **i vedu o spoločnosti** (sociológiu). Preto vytvára optimálne podmienky nielen pre intra-, ale predovšetkým pre intera-transdisciplinárny výskum.

Sociálna andragogika sa zaoberá verejnou i privátnou inštitucionálnou sociálno-výchovnou starostlivosťou a sociálnou pomocou určenou pre intaktných, postihnutých, narušených a ohrozených dospelých i seniorov, ktorá sa realizuje výlučne formou preventívnych a profylaktických (kuratívnych) opatrení, (pre) výchovou, vzdelávaním, sociálno-andragogickým výcvikom,

edukačným poradenstvom alebo andragogickým intervenovaním do sociálneho a edukačného prostredia (andragogizácia prostredia), ako aj do procesu (re)socializácie, personalizácie a enkulturácie dospelého jednotlivca v určitom sociokultúrnom, spoločensko-ekonomickom a historickom kontexte, za účelom sebavýchovy, rozvoja a kultivácie osobnosti do maximálnej možnej miery, harmonizácie intra- a interpersonálnych vzťahov, eliminácie sociálnych rozporov medzi jednotlivcom a prostredím, predchádzania alebo riešenia bežných, ale i zložitých životných situácií predovšetkým sociálnej (napr. adaptácia na nové sociokultúrne a ekonomické podmienky ...) a výchovnej povahy, prípadne za účelom samotného predchádzania, resp. riešenia už vzniknutej defektivity. Zjednodušene povedané, sociálna andragogika facilituje život dospelým v produktívnom i v treťom veku prostredníctvom sociálno-výchovnej starostlivosti a edukatívne zameranej sociálnej pomoci. **Sociálna andragogika rieši tieto otázky po stránke teoretickej, empirickej, praktickej i metodicko-koncepcnej. Jej zámerom však nie je len deskripcia sociálno-výchovnej starostlivosti a pomoci, ale taktiež jej výskum, preskripcia, prognózovanie, vyhodnocovanie a v konečnom dôsledku predikcia následkov a efektívnosti poskytovanej starostlivosti a pomoci.**

Sociálna andragogika svojím vznikom prispela k riešeniu mnohých súčasných spoločenských problémov a v konečnom dôsledku aj jej priama subordinácia spoločnosti predikuje jej perspektívne smerovanie do budúcnosti. Sociálna andragogika má charakter otvoreného vedného systému s relatívne široko koncipovaným multidisciplinárne prepojeným predmetom vedeckého bádania. Je profesiou i vedeckou edukatívnou disciplínou, ktorá je už teraz schopná konkurovať mnohým jej príbuzným vedám, resp. vedným oblastiam.

3. Vzťah sociálnej andragogiky a sociálnej práce

V súčasnej konkurenčnej dobe, kedy sa rozmáhajú nové sociálne vedné odvetvia bojujúce o priazeň svojich klientov, vystupuje do popredia čoraz intenzívnejšie než po iné roky aj problematika vzájomných vzťahov medzi týmito odvetviami, v ktorej hlavný dôraz je kladený predovšetkým na špecifikáciu a konkretizáciu oblastí pôsobenia, klientely a konkrétnych kompetencií. Do skupiny vedných oblastí, ktorých sa tento problém bezprostredne dotýka, patrí aj sociálna andragogika a sociálna práca.

Analýzou vzájomných vzťahov medzi sociálnou andragogikou (i sociálnou pedagogikou) a sociálnou prácou sa u nás i vo svete zaoberali a permanentne zaoberajú mnohí odborníci z tejto oblasti vedy. K tým nemenej známym patria (mená uvádzame v abecednom poradí) Z. Bakošová, O. Baláž, A. Bůžek, J. Hroncová, E. Kratochvílová, P. Lüssi,

K. Mollehauser, P. Mühlpacher, P. Ondrejko, J. Perhács, M. Potočárová, J. Schilling, Š. Strieženeč, Š. Švec, A. Tokárová, A. Žilová a iní. Mnohí z tejto početnej skupiny poukazujú na nevyhnutnosť diskusie zo strany odbornej verejnosti, v rámci ktorej by mohli byť zodpovedané mnohé doposiaľ nevyriešené otázky. Aktuálny stav riešenia danej problematiky má skôr analyticko-deskriptívny než hodnotiaco-produktívny a preskriptívny charakter, pretože doposiaľ nebola vytvorená žiadna (ko) relačná teória ani vzťahový model. Napriek tomu treba však oceniť prácu všetkých tých, ktorí sa nevzdávajú a neustále hľadajú isté východiská, ako možno vyriešiť túto večnú dilemu v prospech oboch zainteresovaných vedných oblastí.

Na základe doterajšieho prevažne teoreticko-kvalitatívneho skúmania daného metodologického problému sme vymedzili niekoľko spoločných a rozdielnych indikátorov sociálnej andragogiky i sociálnej práce, ktoré sme kategorizovali do niekoľkých skupín (hládísk), za pomoci ktorých môžeme vymedziť užší vzťah medzi sociálnou andragogikou a sociálnou prácou (tabuľka 1). Inšpiratívnu sa nám stala obzvlášť vedecká práca Perhácsa (1999) a Tokárovej (2003), ktorí venovali analýze tohto vzťahu nemalú pozornosť.

Tabuľka 1: *Identické a diferencované indikátory komparovaných vedných oblastí – 1. časť*

Sociálna andragogika	Teória sociálnej práce/ Sociálna práca
<i>Metodologické hľadisko</i>	
<i>recipročná inter- a transdisciplinárna</i> – kooperujú s inými vedami a vednými disciplínami na báze teoretickej, praktickej i vedeckovýskumnej; využívajú poznatky pomocných a príbuzných vied pri hľadaní optimálnych metód, foriem a prostriedkov na dosahovanie cieľov (sociálnej práce a výchovy dospelých);	
<i>má pevné metodologické základy v edukológii</i> , resp. v andragogickej vede – disponuje vlastnou metodológiou vedy, výskumu a pokusného vývoja;	<i>metodologicky kotví vo viacerých vedách</i> – doposiaľ nemá vypracovanú vlastnú komplexnejšiu metodológiu vedy, výskumu a vývoja;
<i>rovnaké postavenie v systéme vied</i> – sociálna andragogika a teória sociálnej práce sú antropologické, humanitné, spoločenské a prevažne aplikatívne vedné disciplíny;	
<i>má pevné miesto v systéme vied o výchove</i> – hraničná andragogická disciplína;	<i>nemá pevné miesto v sústave vied o výchove</i> – ide o socio-humanitnú vednú oblasť;
<i>objektom výskumu môže byť jednotlivec, skupina i komunita adultnej vekovej kategórie</i> ;	<i>objektom výskumu môže byť jednotlivec, skupina i komunita všetkých vekových kategórií</i> ;
<i>Legislatívne</i>	
zaoberá sa <i>politikou výchovy a vzdelávania</i> , ktorá vychádza a bezprostredne úzko súvisí aj so <i>sociálnou politikou štátu</i> ;	zaoberá sa <i>sociálnou politikou</i> ;
<i>Personálno-klientelne</i>	
chápajú jednotne <i>zásah do procesu socializácie</i> ako permanentný, celoživotný, špecifický ľudský a pre človeka nenahraditeľný proces zospoločensťovania;	
klientelu tvoria <i>dospelí a seniori</i> ;	klientelu tvoria <i>všetky vekové kategórie</i> ;

Tabuľka 1: *Identické a diferencované indikátory komparovaných vedných oblastí – 2. časť*

Sociálna andragogika	Teória sociálnej práce/ Sociálna práca
<i>Inštitucionálno- a personálno-profesijné hľadisko</i>	
ako študijná špecializácia odboru andragogika patrí podľa Sústavy študijných odborov vysokoškolského vzdelávania v SR do skupiny <i>Výchova a vzdelávanie</i> a do podskupiny <i>Učiteľstvo, výchovateľstvo a pedagogické vedy</i> ;	ako študijný odbor vysokoškolského vzdelávania v SR je zaradená do skupiny <i>Sociálne, ekonomické a právne vedy</i> a do podskupiny <i>Spoločenské a behaviorálne vedy</i> ;
sociálny andragóg – výchovný pracovník, edukatívny sociálny facilitátor;	sociálny pracovník – sociálny facilitátor;
<i>sociálny andragóg a sociálny pracovník sú iniciátormi zmien v spoločnosti i v živote dospelých jednotlivcov</i> ;	
<i>ide o pomáhajúce profesie, ktoré uplatňujú vo svojej práci humanistický prístup a ich spoločným cieľom je spoločenská pomoc ľuďom v rôznych bežných, prípadne kolíznych sociálnych životných situáciách, ako aj dosiahnutie pozitívnych sociálnych zmien v spoločnosti i v celom systéme</i> ;	
<i>Organizačno-materiálne a procesuálne</i>	
využíva <i>výchovu, vzdelávanie a výcvik</i> na dosahovanie svojich cieľov;	využíva <i>nástroje (sociálnej) andragogiky – výchovu, vzdelávanie a výcvik</i> na dosahovanie svojich cieľov;
<i>aktivity v oblasti sociálnej práce i sociálno-andragogickej práce majú cielavedomý, zámerný, plánovitý a systematický charakter</i> ;	
<i>sociálno-výchovná intervencia</i> je založená na sociálno-technickej stratégii, pričom vychádza prevažne z andragogickej metódy;	<i>sociálna intervencia</i> je založená na sociálno-technickej stratégii, pričom vychádza prevažne z metódy sociálnej práce;
<i>Pragmatické</i>	
ide o vednú disciplínu andragogiky, ktorá <i>nachádza svoje uplatnenie v konkrétnej edukačnej a sociálnej realite</i> – má teoretický, empirický i praktický charakter;	ide o multidisciplinárnu oblasť, ktorá <i>nachádza svoje uplatnenie vo viacerých sférach spoločenského života</i> ;

Nielen predchádzajúce znaky nám explicitne potvrdzujú, že v prípade sociálnej andragogiky a (teórie) sociálnej práce máme na mysli dve osobitné vedné oblasti o človeku a spoločnosti, ktorých stotožňovanie je prakticky nemožné. Obe majú za sebou bohatú históriu (aj keď figurovali pod rozmanitými názvami, predsa existovali už dávno pred rokom 1989), plodnú súčasnosť a otvorenú bránu do budúcnosti.

Záver

Nové doposiaľ nezodpovedané otázky, ktoré sa vynárajú počas vedeckého bádania (i pokusného pretvárania) edukačnej reality v rámci pedagogickej či andragogickej vedy, predikujú samotnej vede perspektívnu budúcnosť. Veda, ako píše Švec (1998), nie je totiž len určitý statický (rezultatívny), ale aj procesuálny (dynamický) systém, ktorý sa vyvíja v závislosti od vývoja a potrieb celej ľudskej spoločnosti.

Sociálna andragogika je už dnes fundovanou vedeckou disciplínou, rozvíjajúcou sa v systéme vedy o výchove dospelých, ktorá má svoju vlastnú

metodologickú základňu a orientáciu, predmet skúmania, systém, terminológiu, teóriu i metodiku. Aj napriek tejto priaznivej skutočnosti ide o vednú oblasť výchovovedy, ktorá sa zo dňa na deň mení, kultivuje a tým obohacuje celú slovenskú andragogickú vedu.

Naším výskumom, ktorý má kvantitatívny, ale taktiež kvalitatívny charakter, sa usilujeme o zvyšovanie kreditu, ako aj o posilnenie a zdokonaľenie teoretických základov už jestvujúcej vednej disciplíny, andragogiky. Rešpektujeme pritom minulosť, reflektujeme súčasnosť a prognózujeme do budúcnosti. Tradíciu v istej podobe zachovávame a obohacujeme o nové progresívnejšie komponenty, modely i koncepcie.

V každom prípade už teraz môžeme otvorene konštatovať, že investícia do rozvoja sociálnej andragogiky v podmienkach slovenskej andragogickej vedy je spoločensky prospešná.

Literatúra

- ČORNANIČOVÁ, R. *Edukácia seniorov*. Bratislava: UK, 1998. ISBN 80-223-1206-1.
- HOTÁR, V., PAŠKA, P., PERHÁCS, J., a kol. *Výchova a vzdelávanie dospelých. Andragogika*. Bratislava : SPN, 2000. ISBN 80-08-02814-9.
- JOCHMANN, V. Integrovaná andragogika. In *Andragogika*. Olomouc: UP, 1994 s. 15–18.
- JOCHMANN, V. Vzdelávání dospělých – andragogika. In *Varia sociologica et andragogica*. Olomouc: UP, 1992 s. 11–22.
- PERHÁCS, J. Sociálna andragogika a jej vzťah k sociálnej práci. In TOKÁROVÁ, A. (ed.) *Sociálna práca – ľudské práva – vzdelávanie dospelých*. II. diel. Prešov: FF PU, 1999, s. 162–166. ISBN 80-8872258-6.
- PERHÁCS, J. Úlohy teórie výchovy dospelých v procese konštituovania a rozvíjania sociálnej andragogiky. In *Pedagogická revue* 1996, roč. 48, č. 3–4, s. 133–140.
- PORUBSKÁ, G. Pedagogická diferenciacia ako alternatíva k tradičnému vyučovaniu. In *Wybrane problemy edukacyjne – konfrontacje polsko-slowackie*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2004, s. 113–125. ISBN 83-7322-823-3.
- ŠVEC, Š. 2000. *Teoreticko-metodologické základy andragogiky*. In *Paidagogica* 2000, roč. 15, s. 91–129.
- ŠVEC, Š., a kol. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: IRIS, 1998. ISBN 80-88778-73-5.
- TOKÁROVÁ, A., a kol. *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov: FF PU, 2003. ISBN 80-968367-5-7.

HATÁR, C. Konštituovanie a rozvoj sociálnej andragogiky v systéme slovenskej andragogickej vedy. *Pedagogická orientace* 2006, č. 1, s. 100–111. ISSN 1211-4669.

Autor: PaedDr. Ctibor Határ, Katedra pedagogiky PF UKF, Drážovská 4, 949 74 Nitra, chatar@ukf.sk